

تحلیل و ارزیابی حقوق بشر در پرتو حقوق شهروندی

ارژنگ منصوری جوزانی^۱، سید ناصرالدین بدیسار^۲، داریوش بابایی^۳

^۱ دانشجوی دکتری، گروه حقوق خصوصی، واحد یاسوج، دانشگاه آزاد اسلامی، یاسوج، ایران

^۲ استادیار، گروه حقوق، واحد یاسوج، دانشگاه آزاد اسلامی، یاسوج، ایران

^۳ استادیار، گروه حقوق، واحد یاسوج، دانشگاه آزاد اسلامی، یاسوج، ایران

چکیده

رابطه حق و تکلیف رابطه‌ای وثیق و جدانشدنی است. این رابطه متقابل در هیچ حقی نمی‌تواند نباشد، مگر آنکه مجازاً لقب حق گرفته باشد همان‌گونه که حقوق بشر از تکالیف شهروندی هم قابل تمییز است. با توجه به تمرکز مطالعات در خصوص حقوق، نوشتار حاضر با مفروض قلمداد کردن رابطه حقوق و تکالیف در هر نوع حق و تکلیف فردی و اجتماعی، به بررسی تکالیف دوگانه در این دو حوزه پرداخته است. حقوق بشر و حقوق شهروندی با نقاط افتراق در شکل و مبنا و نقاط تلاقی در ماهیت و محتوا، از آن جهت که هر دو مجموعه‌ای از حق‌ها را برای افراد شناسایی نموده‌اند دارای رویکردی حق‌مدار هستند؛ به بیان دیگر، در یک نظام هنجاری، اهمیت خاصی برای دستیابی افراد به امتیازات ویژه‌ای به نام حق‌های فردی قائل هستند. رویکرد حق-مدار نسبت به صاحبان حق است و پیامد آن، دیدگاهی تکلیف‌محور در مورد صاحبان تکلیف است. شناسایی حق برای فرد به معنای وضع تکلیف بر عهده دیگران است، زیرا حق پدیده‌ای هنجاری است که در تعامل اجتماعی صاحب حق و صاحبان تکلیف تحقق پیدا می‌کند. در نظام هنجاری حقوق بشر، بار اصلی مسئولیت احترام، رعایت و تضمین حق‌ها بر عهده دولت است، هرچند افراد و سایر گروه‌های اجتماعی نیز تعهد جدی برای احترام و رعایت حقوق دیگران دارند. رویکرد حق‌مدار نسبت به افراد انسانی در حقوق بشر، قابل تسری به شهروندان در حقوق شهروندی نیز هست. در مورد اهمیت نقش مثبت و فعال شهروندان در جامعه مناقشه‌ای وجود ندارد، اما با برداشتی نابجا از مفهوم حقوق شهروندی، این دیدگاه ترویج می‌شود که شهروندان باید متعهد، مسئول و فعال باشند، چراکه شهروندان در مقابل حق‌های شهروندی، تکالیف متقابلی بر عهده دارند. این دیدگاه با تعریف وضعیتی به نام شهروندی مطابق است، با این وجود، با حق‌های شهروندی بی‌ارتباط است. شناسایی حق‌های شهروندی بدین معناست که در مقابل حق‌های شهروندان، دولت مسئول و متعهد است و چه‌بسا، حقوق شهروندی همان تکالیف دولت در قبال شهروندان است. این برداشت نتیجه رویکرد حق‌مدار است. ما با شناسایی و الزام حقوق شهروندی، تکالیف دولت‌ها را در مورد توجه و احترام برابر نسبت به شهروندان و تأمین حقوق آنان یادآور می‌شویم؛ یعنی همان دیدگاه تکلیفی را نسبت به دولت‌ها ترویج دهیم که از نظام جهان‌شمول حقوق بشر به نظام ملی حقوق شهروندی راه یافته است.

واژه‌های کلیدی: حقوق بشر، حقوق شهروندی، شهروندی، رویکرد حق‌مدار، حق و تکلیف

مطالعات علوم سیاسی، حقوق و فقه

دوره ۵، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۸، صفحات ۷۷-۵۸